

Podstawowe dane osobowe recenzenta:
prof. dr hab. Hanna Michalak
Dziedzina: Sztuka
dyscyplina artystyczna: Sztuki muzyczne

Bydgoszcz dnia 16. 06. 2021 r.

RECENZJA PRACY DOKTORSKIEJ MGR JOANNY KLISOWSKIEJ

Zleceniodawca opinii

Akademia Muzyczna im. G. i K. Bacewiczów w Łodzi, Wydział Wokalno-Aktorski pismo z dnia 22 lutego 2019 roku, zlecenie podjęte na podstawie ustawy z dnia 14.03.2003 roku tekst jednolity o stopniach i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki (Dz. U. Nr 65, poz. 595 ze zmianami Dz. U. z dnia 27.07.2005 roku Nr 164, poz. 1365, art. 14 ust. 2 pkt. 1).

Dotyczy

Uchwały Rady Wydziału Wokalno-Aktorskiego z dnia 20 lutego 2019 roku w sprawie:

- wszczęcia, na wniosek Pani **mgr Joanny Klisowskiej** z dnia 18 lutego 2019 roku, przewodu na stopień doktora sztuk muzycznych, w dyscyplinie artystycznej wokalistyka -
- wyznaczenia mej osoby recenzentem przewodu doktorskiego w dziedzinie sztuk muzycznych, dyscyplinie artystycznej wokalistyka mgr Joanny Klisowskiej.

W świetle ustawy z dnia 14 marca 2003 roku o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki (Dz. U. nr 65. poz. 595, ze zmianami Dz. U. nr 164, poz. 1365 z dnia 17.08.2005 r., tekst jednolity art. 6 ust. 1, 3) Rada Wydziału posiadała uprawnienia do prowadzenia przewodu doktorskiego na stopień doktora w dziedzinie sztuk muzycznych w dyscyplinie artystycznej wokalistyka. Do nadesłanego mi przez Przewodniczącą Komisji do spraw nadawania stopni doktora i doktora habilitowanego w zakresie sztuki prof. dr hab. Agatę Jarecką pisma z dnia 12 kwietnia 2021 z prośbą o sporządzenie recenzji pracy doktorskiej Pani **mgr Joanny Klisowskiej** pt. „Wybrane kantaty Alessandro Scarlattiiego i ich interpretacja z wykorzystaniem współczesnej wiedzy na temat praktyki wykonawczej epoki”, została dołączona następująca dokumentacja:

- Uchwała Nr 23/IV/2018–2019 Rady Wydziału Wokalno-Aktorskiego Akademii Muzycznej im. G. i K. Bacewiczów w Łodzi z dnia 20. lutego 2019 r. w sprawie przyjęcia tematu i koncepcji pracy doktorskiej oraz wszczęcia przewodu doktorskiego mgr Joannie Klisowskiej.

- Uchwała Nr 24/IV/2018–2019 Rady Wydziału Wokalno-Aktorskiego Akademii Muzycznej im. G. i K. Bacewiczów w Łodzi z dnia 20 lutego 2019 r. w sprawie wyznaczenia prof. dr hab. Piotra Micińskiego promotorem pracy doktorskiej kandydatki,
- Uchwała Nr 26/IV/2018–2019 Rady Wydziału Wokalno-Aktorskiego Akademii Muzycznej im. G. i K. Bacewiczów w Łodzi z dnia 20 lutego 2019 r. w sprawie wyznaczenia dr hab. Anny Radziejewskiej, prof. UMFC recenzentem pracy doktorskiej kandydatki,
- Uchwała Nr 25/IV/2018–2019 Rady Wydziału Wokalno-Aktorskiego Akademii Muzycznej im. G. K. Bacewiczów w Łodzi z dnia 20 lutego 2019 r. w sprawie wyznaczenia mojej osoby recenzentem pracy doktorskiej kandydatki,

Powyższe dokumenty zostały sygnowane: podpisem Dziekana Wydziału Wokalno-Aktorskiego Akademii Muzycznej im. G. i K. Bacewiczów w Łodzi, prof. dr hab. Urszuli Kryger.

Podstawowe dane o Kandydacie

Pani Joanna Klisowska urodziła się 10. 08. 1972 roku we Wrocławiu. Tam też rozpoczęła edukację muzyczną. W roku 2001 ukończyła studia wokalne w Akademii Muzycznej im. K. Lipińskiego we Wrocławiu w klasie prof. dr hab. Barbary Ewy Werner. Następnie odbyła kurs śpiewu barokowego w Mediolanie, pracując pod kierunkiem Claudine Ansermet, potem zaś dwuletnie studia podyplomowe na wydziale muzyki dawnej w Musikhochschule Trossingen, kształcąc się pod kierunkiem Christiana Hilza i Marii Cristiny Kiehr. Studia te ukończyła z wyróżnieniem w roku 2008. Swoje umiejętności Doktorantka doskonaliła pobierając lekcje u znanej polskiej śpiewaczki Jolanty Żmurko, a także uczestnicząc w licznych kursach wykonawstwa muzyki baroku prowadzonych przez: G. Banditelli, P. Kooijja, B. Schlick, J. Christensena, K. Widmera, S. Prine, L. Brunmayr-Tutz.

Do roku 2019 (złożenie dokumentacji w przewodzie doktorskim) Doktorantka wykazała blisko 60 wybranych koncertów oratoryjnych, kameralnych oraz spektakli.

Artystka specjalizuje się w wykonawstwie muzyki Baroku i Klasycyzmu. Zainteresowanie muzyką tego okresu, jak pisze w swej opinii prof. Eugeniusz Sasiadek, Pani Joanna Klisowska przejawiała od początku swoich studiów, nie dziwi więc fakt, że właśnie ona dominuje w jej artystycznym życiu. Śpiewaczka prowadzi ożywioną działalność koncertową, podczas której miała okazję współpracować z tak znakomitymi artystami, jak: C. Astronio, G. Capuano, M. Creed(em), P. Heras-Casado, B. Kuijken, L. Ghielmi, V. Luks, P. Nemeth, P. Neumann, M. Schuldt-Jensen, M. Toporowski, Ch. Toet, R. Vettori oraz

zespołami: Accademia della Arcadia, Artsemble, Bozen Baroque Ensemble, Il Canto di Orfeo Collegium 1704., Divina Armonia, Immortal Bach Ensemble, SWR Stuttgart Vocal Ensemble, Mitteleuropea Orchestra Barocca, La Barocca.

Artystka gościła na festiwalach muzycznych takich, jak: Lucerne Festival, Bratislavia Cantans, Settimane Barocche Musica e Poesia a S. Maurizio, Festiwal Haendlowski, Festival Internazionale di Danza e di Musica Antica, Festival Brežice, Festival di Musica Barocca di Rovigno, Festival Mozart, Settembre in Musica Antiqua, Forum Musicum, Maj z Muzyką Dawną, Międzynarodowy Festiwal Muzyki Organowej i Kameralnej, Musica Elettronica Nuova.

Występowała na estradach Filharmonii Jeleniogórskiej, Filharmonii Pomorskiej, w Teatro alla Scala w Mediolanie i Lyon Opera National France. Jej działalność koncertowa związana jest głównie z estradami zagranicznymi (Włochy, Niemcy, Szwajcaria, Francja, Czechy, Chorwacja)

W kręgu muzycznych zainteresowań artystki znajduje się także muzyka francuska końca XIX wieku, pieśń oraz muzyka współczesna.

W swym dorobku fonograficznym kandydatka ma następujące nagrania płytowe:

- L. Mozart – oratorium *Der Mensch ein Gottesmörder*, nagrane z Bolzano Baroque Ensemble – Harmonices Mundi (**Amadeus**, 2007),
- F.A. Bonporti – Motety, nagrane wraz z zespołem Ricreation d'Arcadia i Takashi Watanabe (**ORF Alte Musik**, 2008),
- J.D. Zelenka – Responsoria, nagrane wraz z zespołem Collegium 1704 i Vaclavem Luksem (**Accent**, 2012),
- H. Purcell – Utwory sakralne na sopran i bas, nagrane z udziałem Petera Kooijja, Pietro Prossera – lutnia i flet barokowy, Cristiano Contadino – viola da gamba, Lorenzo Federa – klawesyn (**Stradivarius**, 2012),
- M. Castelnuovo-Tedesco – *The Divan of Moses Ibn-Ezra* na sopran i gitarę, z udziałem Giulio Tampaliniego (**Brilliant Classics**, 2017)
- Alfredo Piatti – *Music for cello. Two songs* z udziałem Andrea Noferiniego – wiolonczela i Roberto Plano – fortepian (**Brilliant Classics**, 2018)

Artystka dokonała także dla wytwórni Brilliant Classics nagrań Pieśni op. 103 Louisa Spohra oraz Czterech Kantat sakralnych G.F. Telemanna na sopran, dwa oboje barokowe i basso continuo (płyty mają ukazać się niebawem).

Kandydatka była związana współpracą z następującymi instytucjami:

- 2005 - 2009 – Piccola Accademia delle Arti w Rovereto we Włoszech (nauczyciel śpiewu)
- 2009 - 2010 – Musikschule w Auer (nauczyciel Wychowania muzycznego)
- 2010 - 2014 – CDM (Centro Didattico Musicateatrodanza) Rovereto (nauczyciel śpiewu)

Ponadto Pani Joanna Klisowska prowadziła warsztaty wokalne, w czasie których przekazywała własne doświadczenia z zakresu technik wokalnych i stylów muzycznych dotyczących muzyki dawnej (Poznań, Rovereto). Specjalistyczną wiedzę, związaną z wykonywanym repertuarem popularyzowała podczas udzielanych wywiadów dla włoskiego czasopisma „Meakultura”, warszawskiego „Ruchu Muzycznego”, a także dla Radia Francuskiego. Doktorantka trzykrotnie była jurorem w konkursach wokalnych organizowanych we Włoszech (2009 i 2010 r. – Pienza, 2014 r. – Rovereto).

Choć dorobek artystyczny doktorantki nie podlega ocenie należy stwierdzić, że osiągnięcia artystyczne Pani mgr Joanny Klisowskiej stanowią znaczący wkład w polską kulturę muzyczną na terenie kraju, a zwłaszcza w zakresie jej propagowania poza granicami Polski (Szwajcaria, Niemcy, Francja, Włochy, Czechy, Chorwacja).

OCENA PRACY DOKTORSKIEJ

Praca doktorska Pani Joanny Klisowskiej pod tytułem „Wybrane kantaty Alessandro Scarlattiiego i ich interpretacja z wykorzystaniem współczesnej wiedzy na temat praktyki wykonawczej epoki”, napisana pod kierunkiem prof. dr hab. Piotra Micińskiego, składa się z dzieła artystycznego, zarejestrowanego na nośniku elektronicznym oraz jego opisu, stanowiących łącznie pracę pod wspomnianym tytułem.

- Dzieło artystyczne obejmuje **4 kantaty Alessandro Scarlattiiego:**

A voi che l'accendeste

Hor che graditi horrori

Lucrezia romana

O che mostro, o che furia

Niezwykle ciekawy jest już sam temat podjęty przez kandydatkę, bowiem świeckie kantaty Alessandro Scarlattiiego, będące podstawą niniejszego opracowania, nie są zbyt

dobrze znane ani wykonywane w Polsce, choć ich wartość artystyczna w pełni zasługuje na szersze propagowanie. Dokonując wyboru kantat A. Scarlattiego doktorantka, jak sama pisze, kierowała się różnorodnością materiału pod względem muzyczno-literackim, a także pod względem wyrazu dramatycznego i oryginalności. Podczas przygotowywania oraz rejestracji utworów solistce towarzyszyła przy klawesynie Pani Ewa Mrowca.

Kształt dzieła i profesjonalny warsztat wykonawczy kandydatki oceniam pozytywnie. Jej ciepły, miękki sopran liryczny znakomicie odnajduje się w estetyce muzyki dawnej. Elastyczność frazy, prowadzonej pięknym legato, umiejętne operowanie dynamiką, wreszcie nieodzowne w tego typu utworach niuanse muzyczne, stosowane figury retoryczne, zdobienia, wyrażane afekty doskonale oddają charakter kantat, których determinantą jest tekst z całym jego bogactwem wyrazowym. Śpiew cechuje nienaganna intonacja i dykcja. W swej indywidualnej interpretacji doktorantka wykazała się smakiem muzycznym i wyczuciem stylu. W tym miejscu podkreślić chcę rolę klawesynistki, Pani Ewy Mrowcy, która efektownie towarzyszy solistce, błyskotliwie realizując partię klawesynu. Obie artystki doskonale ze sobą współpracują, a ich prezentację cechuje kreatywność interpretacyjna. Słuchając ich muzycznej prezentacji odnosi się wrażenie, że obie wykonawczynie znakomicie się rozumieją i uzupełniają, co w moim odczuciu jest dodatkowym walorem nagrania.

Założony cel artystyczny został udokumentowany w sposób czytelny w opisie dzieła artystycznego, prawidłowo opracowanego pod względem merytorycznym. W pracy można wyraźnie wyodrębnić dwie części, teoretyczno-historyczną i analityczną.

Opis uszeregowany jest w osiem rozdziałów oraz zaopatrzonej w część dokumentacyjną, którą stanowią (obok przypisów) bibliografia i, jak podaje autorka, spis ilustracji, który w rzeczywistości zawiera tabelę afektów i wykaz przykładów nutowych. Na końcu znajduje się podsumowanie w języku angielskim. Całość zawarta jest na 125 stronach.

W obszernej części teoretyczno-historycznej autorka przedstawia sytuację społeczno-polityczną w Europie i na Półwyspie Apenińskim w wieku XVII i XVIII (Rozdział I).

Dalej opisuje genezę stowarzyszenia Accademia dell'Arcadia, jego cele i kolejne fazy rozwoju, podaje też wykaz najwybitniejszych jego członków (Rozdział II).

Kolejny rozdział (III) poświęcony jest repertuariowi muzycznemu od XVI do XVIII stulecia. Autorka skupia się szczególnie na operze i oratorium. Swe rozważania na temat opery, jej początków i rozwoju Doktorantka rozpoczyna od Kameraty Florenckiej, prowadząc dalej czytelnika przez włoskie szkoły – neapolitańską, rzymską, wenecką oraz omawia ich zdobycze.

Dalsze obszernie trzy rozdziały (IV, V, i VI) poświęcone są kantacie. Autorka opisuje historię jej powstania i przeobrażeń, wyodrębniając cechy kantaty włoskiej, francuskiej i niemieckiej. Omawia kantatę w aspekcie formy i budowy, tematyki, tekstów literackich i ich struktury, zagadnień retoryki i symboliki liczb w muzyce. Zakończenie tej części pracy doktorantka poświęca zagadnieniom stylistyki interpretacyjnej kantat w kontekście problematyki wokalnie-muzycznej.

Rozdział VII niniejszego opracowania zawiera omówienie twórczości kantatowej Alessandro Scarlatti.

W ostatnim rozdziale (VIII) autorka przedstawia genezę wybranych utworów oraz wnikliwie analizuje je pod względem interpretacyjnym. Opisuje zastosowane środki wyrazu, uzasadniając ich użycie, a wszystko w oparciu o osobiste rozumienie wykonywanych utworów i własną inwencję twórczą. Do szerokiego wachlarza zastosowanych przez doktorantkę środków interpretacyjnych należą m.in.: świadome operowanie barwą głosu, stosowanie *messa di voce*, pauzy, zdobienia, odpowiednia artykulacja, zmiany agogiczne i dynamiczne, mające podkreślić konkretne słowa czy uwypuklić zastosowane przez kompozytora figury retoryczne. Wszystkie te środki użyte zostały zgodnie z ekspresją tekstu i interpretowanymi afektami. Analizę interpretacyjną doktorantka przeprowadza opierając się na tekstach kantat, które zamieszcza na początku omówienia wraz z ich polskim tłumaczeniem. Szkoda tylko, że nie znajdujemy informacji na temat autora przekładu.

W podsumowaniu zabrakło mi wniosków związanych z tezą zawartą w tytule rozprawy. Ciekawe byłoby też poznać refleksje własne autorki na temat przebiegu prac, związanych z prowadzeniem badań, a w szczególności przygotowywaniem zarówno dzieła artystycznego, jak i niniejszego opracowania.

Mgr Joanna Klisowska w swej pracy posługuje się językiem dojrzałym, używając fachowej terminologii, myśli formułuje w sposób klarowny. Mimo drobnych błędów interpunkcyjnych, literowych, stylistycznych, fleksyjnych, będących, jak się domyślam, wynikiem pośpiesznego przeredagowywania tekstu, praca spełnia standardy pod względem edytorskim. Zastrzeżenia budzi natomiast sfera dokumentacyjna. W przypisach autorka, poza trzema wyjątkami, cytując lub pisząc [za:], nie podaje numerów stron pozycji bibliograficznych, z których zaczerpnęła ów cytat lub informację, ograniczając się do podania nazwiska autora, tytułu publikacji oraz miasta i roku jej wydania. Odnotowałam też jeden przypadek braku odsyłacza i przypisu po zacytowanym zdaniu. Dziwi mnie również niekonsekwencja przy cytowanych fragmentach, doktorantka przytacza bowiem raz tekst w języku oryginalnym, nie podając polskiego tłumaczenia, innym razem je podaje, a jeszcze

innym, umieszcza tylko polski przekład cytatu, choć pochodzi on z publikacji obcojęzycznej. Autorka nie wskazuje też autora tłumaczeń przytaczanych tekstów.

Reasumując – kształt dzieła i profesjonalny warsztat wykonawczy doktorantki oceniam pozytywnie. Założony cel artystyczny został udokumentowany w sposób czytelny i wyczerpujący w opisie dzieła artystycznego. Część opisowa jest prawidłowo opracowana pod względem merytorycznym. Choć postać i twórczość Alessandro Scarlattiego jest u nas powszechnie znana, to jednak zaznaczyć trzeba, że na rynku polskim nie ukazała się dotąd publikacja z rejestracją jego kantat. Z tego powodu w mojej opinii praca jest szczególnie wartościowa i ma niewątpliwy walor edukacyjny. Autorka wykazała się dużą wnikliwością i zaangażowaniem w sferze badań. Sposób ujęcia tematu, staranny dobór cytowanej literatury, w tym obcojęzycznej (włoskiej, angielskiej, niemieckiej) stanowią o wyjątkowych walorach tej pracy i są godne wysokiej oceny.

Konkluzja

Praca doktorska Pani mgr Joanny Klisowskiej poprzez swój twórczy i edukacyjny charakter wnosi znaczący wkład w rozwój zarówno dyscypliny artystycznej, jak i całej dziedziny sztuk muzycznych.

Wobec powyższego stwierdzam, iż doktorantka wykazała się ogromną wiedzą teoretyczną, a także umiejętnościami do prowadzenia samodzielnej pracy artystycznej. Rozwiązała założone zagadnienie artystyczne, spełniając tym samym wymagania art. 13 ust. 1 i 2 ustawy z dnia 14.03.2003 roku. **Stwierdzam, że pracę przyjmuję.**

prof. dr hab. Hanna Michalak

